

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy a aktívne vyučovanie s využitím IKT

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Anna Siváková

Kontakt na autora: Základná škola Postupimská 37, Košice,
sivakova.anka@gmail.com

Názov OPS/OSO: Základné ekonomické pojmy a aktívne vyučovanie s využitím IKT

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2014
VII. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Ing. Zuzana Šoltisová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Základné ekonomické pojmy, ľudské potreby, statky, služby, výroba, výrobný proces, reprodukcia, obchodovanie, trh, trhová ekonomika, ekonómia, ekonomika, ekonomická gramotnosť, aktívne učenie, ekonomická hra, brainstorming

Anotácia

Cieľom práce je poskytnúť edukačný námet pre učiteľa, ako realizovať ekonomické hry a iné aktivizujúce aktivity pre zvládnutie základných ekonomických pojmov s využitím digitálnych technológií, či už pri príprave alebo počas realizácie vyučovacej hodiny. Zámerom práce je priblížiť žiakom základné ekonomické pojmy a javy prostredníctvom praktických činností, ekonomických hier, či aktivít. V práci predkladám metodický popis a osobné skúsenosti z realizácie konkrétnych vyučovacích hodín v tematickom celku základné ekonomické pojmy.

OBSAH

ÚVOD	5
1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI	7
1.1 Kontext a rámec OPS	7
1.2 Špecifikácia cieľovej skupiny	7
1.3 Stanovenie cieľov	8
1.4 Rozvíjané kľúčové kompetencie	8
2 VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ PRAXE	11
2.1 Metodológia	11
2.2 Aktívne učenie ako prostriedok efektívneho učenia	12
2.3 Prehľad metód aktívneho vyučovania	12
3 ZARADENIE AKTÍVNEHO VYUČOVANIA DO EDUKÁCIE	15
3.1 Ľudské potreby a statky	15
3.2 Výroba a výrobný proces	19
3.3 Ekonómia a ekonomika	22
3.4 Typy ekonomík	24
3.5 Pozitíva a negatíva aktívneho vyučovania	27
ZÁVER	29
Zoznam bibliografických zdrojov	30
Zoznam príloh	31

ÚVOD

*„Učíme sa pre život, nie pre školu.“
Seneca*

Požiadavky modernej informačnej spoločnosti sa stále viac sústreďujú na posilňovanie nielen informačnej, ale hlavne ekonomickej a finančnej úrovne obyvateľstva. Je to chápané ako dôležitý predpoklad globálneho zvyšovania kvality života. Sme neustále svedkami obrovského záujmu o špičkových odborníkov a osoby s vyšším vzdelaním, ako aj osoby flexibilné, rozhodné, zdatné, informačne, digitálne a ekonomicky gramotné. Vzdelanie otvára cestu k úspechu. To si však vyžaduje kvalitný systém vzdelávania. V poslednom období zaznamenávame aj u nás zvýšený záujem o problematiku vzdelávania. Odrazom tohto záujmu na našich školách sú reformné kroky, ktoré vedú k zmene prístupu k cieľom vzdelávania, k vzdelávacím obsahom, k modernizácii vlastného edukačného procesu, ktorý spočíva vo využívaní modernej pedagogickej metodológie.

Ak žiak pristupuje k učeniu prostredníctvom simulácie, modelovania udalosti, či hry, neuvedomuje si proces učenia a možno povedať, že v tom prípade ho učenie baví. Vizuálne a interaktívne pomôcky, ako aj simulácie, aktivizujú všetky zmysly žiaka spolu s jeho prežívaním (zážitkom). Ich zavádzanie do edukačného procesu žiakov aktivizuje, je pre ne učenie prítlačivejšie a nepriamo ich nabáda k aktívnemu učeniu a spolupráci.

Predmet občianska náuka prešiel, nielen na základnej škole, asi najrozsiahlejšou a najmarkantnejšou transformáciou obsahového štandardu. Do osnov boli postupne začlenené obsahovo náročné témy z psychológie, sociológie, politológie, práva a ekonómie. Osvedčilo sa mi počas pedagogickej praxe všetky tieto témy približovať žiakom z pohľadu bežného občana. Poukazovať na to, že sú to síce náročné vedné disciplíny, ale z pohľadu človeka, občana sa objavujú v každodennom živote. Stále sme súčasťou nejakej skupiny ľudí, s ktorými vytvárame vzťahy, sme súčasťou právneho, či politického systému, denno-denne vytvárame ekonomické operácie.

V tejto práci predkladám svoju osvedčenú pedagogickú skúsenosť s využitím metód aktívneho vyučovania a interaktívnych pomôcok vo vyučovaní občianskej náuky a výchovy k občianstvu na základnej škole. Chcem poukázať na to ako priblížiť náročné ekonomické pojmy a to že každý z nás, či chce alebo nechce, je súčasťou ekonomického diania vo svojom každodennom živote.

V rámci predmetu Občianska náuka v 9.ročníku sú zaradené témy na rozvoj ekonomickej a finančnej gramotnosti. Cieľom práce je predovšetkým opísať skúsenosti a námety na implementáciu interaktívnych pomôcok vo vyučovaní v súčinnosti s aktivizujúcimi metódami práce na rozvoj ekonomickej a finančnej gramotnosti.

Práca je rozdelená do troch kapitol. V prvej kapitole uvádzam opis osvedčenej pedagogickej skúsenosti, popis východiskovej situácie, špecifikácie cieľovej skupiny a cieľov práce ako aj konkretizácia kompetencií, ktoré prostredníctvom metód opísaných v osvedčenej pedagogickej skúsenosti sú u žiakov rozvíjané. V druhej kapitole stručne uvádzam, ktoré aktivizujúce metódy na hodinách občianskej náuky a výchovy

k občianstvu sa mi osvedčili a najčastejšie využívam. V tretej kapitole uvádzam konkrétne zaradenie aktivizujúcich metód s využitím IKT na jednotlivých vyučovacích hodinách. Táto kapitola je rozdelená do jednotlivých vyučovacích blokov. Spolu je opísaných 10 vyučovacích hodín, v rámci ktorých sú použité rôzne aktivizujúce metódy práce so žiakmi pri preberaní základných ekonomických pojmov. Táto časť tvorí ucelený metodicky zameraný materiál na výučbu tém tematického celku **Ekonomika – základné pojmy**.

1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI

Využitie digitálnych technológií v edukačnom procese ponúka dnes už široké možnosti ako tento proces zdokonaľiť, či pripraviť ho pre žiakov zaujímavejší, pružnejší a čoraz viac prepojený s praxou. Avšak popri využívaní moderných technológií v edukácii, je vhodné zaradiť aj iné efektívne vyučovacie metódy orientované predovšetkým na žiaka a jeho činnosť a to prostredníctvom hier a aktivizujúcich činností jednotlivcov, či v skupinách. Žiaci si tak popri zábave môžu precvičiť svoje vedomosti a zručnosti, pritom sa aj niečo nové naučiť, rozširovať rôzne kompetencie potrebné pre prax.

Počas dlhoročných skúseností a výučby predmetu občianska výchova som sa presvedčila, že tradičná forma vyučovania je obmedzujúca v motivácii žiakov k ich aktívnej účasti na predmete. Istý čas sa tento predmet hodnotil slovne, čo ma prinútilo hľadať také formy a metódy vyučovania, aby boli žiaci aktívny a činní v procese učenia.

Na každej hodine občianskej náuky sa snažím, aby výchova k občianstvu, konkrétne v 9.ročníku oboznamovanie sa s ekonomickými pojmami, bola nie len pohlcovaním a vstrebávaním teoretických pojmov a vedomostí, ale predovšetkým reflektovaním preberaných pojmov na reálne životné situácie. Hľadám stále také metódy a formy, pri ktorých sa žiaci priamo zapájajú do činnosti a učiaceho procesu. Výsledkom je, že preberaná téma sa stáva zaujímavejšou, žiaci o nej diskutujú a tým si upevňujú vedomosti ako aj zručnosti. ľahšie si zapamätajú fakty, pojmy a súvislosti, ktoré môžu prežiť , či vyskúšať si.

1.1 Kontext a rámec OPS

Osvedčená pedagogická skúsenosť vychádza z osobnej pedagogickej praxe na druhom stupni vzdelávania základnej školy v oblasti ekonomického vzdelávania a ekonomickej gramotnosti na predmete občianska náuka. Pre jej realizáciu je potrebné, aby učitelia zvládli zaradenie nových progresívnych metód vzdelávania, využívanie skupinovej práce a inscenačných metód učenia do hodín občianskej náuky, resp. mali základné zručnosti práce s digitálnymi technológiami pri príprave a na samotnej vyučovacej hodine.

Vo svojej práci ponúkam opis realizácie vyučovacích hodín s využitím ekonomických hier a inscenačných metód na rozvoj ekonomickej gramotnosti v predmete občianska náuka v 9.ročníku základnej školy. V odporúčaníach pre prax poukazujem na ich využitie aj v iných predmetoch, ako napr. etická výchova či matematika a to na podporu a rozvoj ekonomickej gramotnosti.

V prípade, že sa niekto rozhodne postupovať podľa tejto OPS, je vhodné zabezpečiť prístup do odbornej učebne s digitálnymi technológiami, mať pripravené materiálne pomôcky pre jednotlivé činnosti. Taktiež je dobré počítat' s tým, že takéto hodiny sú živšie a hlučnejšie ako tradičné vyučovacie hodiny s výkladom a zápisom poznámok do zošita.

1.2 Špecifikácie cieľovej skupiny

Cieľovou skupinou, na ktorú je osvedčená pedagogická skúsenosť zameraná sú **pedagógovia spoločenskovedných disciplín** nižšieho sekundárneho vzdelávania –

podkategória pedagogických zamestnancov – učiteľ občianskej náuky 5. – 9. ročník ZŠ, prípadne aj učitelia občianskej náuky pre vyššie sekundárne vzdelávanie.

OPS vychádza zo **vzdelávacej oblasti** – človek a spoločnosť a **vyučovacieho predmetu** občianska náuka na základnej škole, **tematický celok** – Základné ekonomické pojmy. Môže sa využiť aj v predmete etická výchova, resp. občianska náuka na strednej škole. Zasahuje do vzdelávacej oblasti človek a spoločnosť a je zameraná primárne pre žiakov druhého stupňa základných škôl, so zameraním na zvládnutie základných ekonomických pojmov.

1.3 Stanovenie cieľov

Hlavným cieľom OPS je poukázať na progresívne metódy a aktivity vo vyučovaní občianskej náuky a poskytnúť **komplexný edukačný námet pre učiteľa, ako realizovať ekonomické hry a iné inscenačné aktivity pre zvládnutie základných ekonomických pojmov.**

Čiastkové ciele sa týkajú samotnej **realizácie jednotlivých častí edukačného námetu.** Ponúknuť pracovný list pre žiaka, prípravu a metodický postup pre učiteľa, ako aj praktické odporúčania a postrehy z vlastnej realizácie hodín. Odporúčania ako viesť žiakov k spolupráci a kooperácii pri riešení problémov a chápaní základných ekonomických situácií a pojmov. Ukázať ako v reálnom živote vstupujú do ekonomického procesu. Poukázať na vhodnosť využitia opisovaných metód na iných predmetoch pri riešení otázok ekonomickej gramotnosti. Tvorivo využívať progresívne metódy vyučovania, ekonomické hry a činnosti, viesť žiakov k aktivite a spolupráci pri riešení ekonomických problémov. Súčasťou práce je aj ich stručná charakteristika. Zvýšiť samostatnosť, aktivitu a záujem žiakov získavať nové vedomosti a zručnosti potrebné pre občiansky život, vedieť uplatniť získané vedomosti ako súčasť všeobecného vzdelania v praxi každodenného života a v osobnom rozhodovaní.

1.4 Rozvíjané kľúčové kompetencie

Metódy aktívneho vyučovania a implementácia informačno-komunikačných technológií do predmetu Občianska náuka na základnej škole umožňujú získavať žiakom také kľúčové kompetencie, ktoré od nich budúci zamestnávateľia budú požadovať, napr. samostatnosť, zodpovednosť, tvorivosť, pracovať s informáciami, riešiť problémy, či schopnosť presadiť sa, prezentovať a iné.

Kompetencie (spôsobilosti) riešiť problémy

- porozumieť problému a zadaniu úlohy, ktorú má žiak riešiť;
- schopnosť rozoznať a pochopiť problém a problémovú situáciu, zvažovať príčiny a následky konkrétnej situácie, plánovať spôsob riešenie situácie;
- uplatňovať rôzne metódy myslenia a myšlienkových operácií, využívať skúsenosti a vedomosti z iných predmetov a predchádzajúceho učiva, porovnávať rôzne dostupné údaje a informácie;
- pri riešení problémov uplatňovať vhodné metódy na tvorivom myslení;
- otvorenosť získaniu a využívaniu rôznych, aj inovatívnych postupov pri riešení problémov, klásť otázky, riešiť ich, zvažovať rôzne postupy a následné riešenia problému, formulovať argumenty a dôkazy na obhájenie svojich výsledkov, či rozhodnutí;

- pri jednotlivých riešeniach spoznávať klady a zápory a uvedomovať si aj potrebu zvažovať úrovne ich rizika;
- vytvárať predpoklady na konštruktívne riešenie konfliktov;
- intenzívne sa sústrediť na zadanú tému, tvoriť asociácie a odvodzovať súvislosti v rámci stanovenej témy.

Kompetencie (spôsobilosti) občianske

- uvedomiť si základné humanistické hodnoty, zmysel národného kultúrneho dedičstva, uplatňovať a ochraňovať princípy demokracie;
- vyvážene chápať svoje osobné záujmy v spojení so záujmami širšej skupiny, resp. spoločnosti;
- uvedomiť si svoje práva v kontexte so zodpovedným prístupom k povinnostiam, prispievať k naplneniu práv iných;
- byť otvorený kultúrnej a etnickej rôznorodosti;
- sledovať a posudzovať udalosti a vývoj verejného života a zaujímať k nim stanoviská, aktívne podporovať kvality životného prostredia;
- rešpektovať názory druhých ľudí, schopnosť vcítiť sa do ich situácie, úcta k vnútorným hodnotám druhých.

Kompetencie (spôsobilosti) pracovné

- stanoviť si ciele s ohľadom na svoje profesijné záujmy, kriticky hodnotiť svoje výsledky a aktívne pristupovať k uskutočneniu svojich cieľov;
- byť flexibilný a schopný prijať a zvládať inovatívne zmeny;
- chápať princípy podnikania a zvažovať svoje predpoklady pri jeho plánovaní,
- získať a využiť informácie o vzdelávacích a pracovných príležitostiach,;
- prakticky aplikovať teoretické znalosti a zručnosti, overiť ich využiteľnosť v bežnej životnej situácii;
- posúdiť a precvičiť vlastné praktické zručnosti, využiť a prepojiť znalosti a skúsenosti získané v rôznych predmetoch.

Kompetencie (spôsobilosti) komunikačné

- presne a výstižne sa vyjadrovať, používať kultivovaný verbálny a neverbálny prejav, umenie kompromisu;
- schopnosť aktívne počúvať a rešpektovať pravidlá komunikácie v skupine, vzájomne dopĺňať a kombinovať informácie, obohacovať sa o individuálne znalosti spolužiakov;
- diskutovať o správnosti a dôvodoch uvádzaných faktov, prezentovať svoje návrhy, informácie a postoje, argumentovať, obhajovať svoj názor;
- schopnosť formulovať a vyjadrovať myšlienky a názory, sumarizovať ich v rôzne veľkých skupinách, rekapitulovať diskutované fakty, vyhodnotiť a tvoriť závery;
- zručnosť vhodne, zrozumiteľne, prehľadne a logicky sa vyjadrovať graficky, schopnosť jasne interpretovať myšlienkové pochody, používať „myšlienkové mapy“.

Kompetencie (spôsobilosti) osobnostného a sociálneho rozvoja

- zvyšovať sebavedomie žiaka, posilňovať prináležitosť k skupine;
- rozvíjať schopnosť samostatnej práce a práce v skupine, zdieľať informácie s členmi skupiny a rozvoj tímovej spolupráce, stmelovať skupinu;

- zručnosť pracovať v rôzne veľkých skupinách, rešpektovať pravidlá, rozvíjať príjemnú tvorivú atmosféru;
- prijať a schopnosť stotožniť sa z danou rolou, vcítiť sa a prehrať rôzne role s pochopením súvislostí;
- delegovať úlohy v rámci skupiny, intenzívne spolupracovať v rámci celej skupiny so zámerom dosiahnúť cieľ.

Kompetencie (spôsobilosti) učenia sa

- individuálne, intenzívne, nerušené ponorenie sa do určenej úlohy;
- schopnosť triediť získané znalosti a vedomosti, posudzovať vzájomné súvislosti, stanoviť postupnosť, logicky zhrnúť a vytvoriť záznam informácií, práca s informáciami;
- schopnosť ovládať rôzne techniky učenia, vyhľadávať a triediť informácie;
- schopnosť definovať podstatu, kľúčovú, ústrednú myšlienku, uvedomiť si a vyjadriť základné súvislosti medzi pojmi a myšlienkami;
- zručnosť pojmy alebo myšlienky hierarchicky usporiadať, rozpoznať podstatné od menej podstatného;
- schopnosť usporiadať informácie a začleniť ich do novej myšlienky do už existujúceho systému vedomostí a znalostí (kritické myslenie);

2 VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ PRAXE

Predmet občianska náuka v rámci tematickej oblasti **základná ekonomická orientácia** poskytuje žiakom **základné vedomosti o ekonomickom živote v spoločnosti**. Vysvetľuje pojem ľudské potreby a ako sa uspokojujú, rozdiel medzi službou, statkom, výrobkom a tovarom. Charakterizuje výrobný proces, jeho vstupy a výstupy. Vysvetľuje rozdiel medzi ekonomikou a ekonómiou. Oboznamuje s jednotlivými typmi ekonomík a základnými formami podnikania. Vysvetľuje funkciu peňazí v modernej trhovej ekonomike a opodstatnenosť finančných inštitúcií v trhovej ekonomike.

Cieľom je umožniť žiakom získať základné vedomosti o fungovaní hospodárstva z pohľadu občana a jeho každodenného života v spoločnosti. Definovať pojem ľudské potreby a ako sa uspokojujú. Osvojiť si rozdiel medzi službou, statkom, výrobkom a tovarom. Popísať výrobný proces, jeho vstupy a výstupy. Osvojiť si rozdiel medzi ekonomikou a ekonómiou. Popísať riešenie základných ekonomických problémov, zásady fungovania trhového mechanizmu a základné formy podnikania. Poznať druhy bánk a peňažných ústavov na Slovensku. Rozvíjať a kultivovať svoju osobnosť, pracovať v skupine a preberať na seba zodpovednosť za svoje rozhodnutia.

Na to, aby sa žiak vedel správne rozhodnúť potrebuje vedomosti. V školskom vzdelávacom programe sme rozšírili dotáciu hodín občianskej náuky. V 9.ročníku majú 1 vyučovaciu hodinu týždenne obsahovo zameranú na ekonomickú a finančnú gramotnosť. Hlavným problémom, s ktorým som sa počas praxe stretla je neochota žiakov v tomto veku prijímať nové vedomosti, ich znechutenie voči školskému systému a fakt, že v ekonomických otázkach za nich rozhodujú rodičia.

Jednou z možností ako poskytnúť vedomosti a zároveň uskutočniť pre žiakov pútavú a efektívnu edukáciu je **využiť digitálne technológie v kombinácii s inscenačnou aktivitou alebo ekonomickou hrou**. K zvýšenej atraktivite rozhodne prispieva osobný prístup žiaka a jeho aktivita zameraná na preberanú problematiku. V tematickom celku základné ekonomické pojmy tak môžeme u žiakov doceliť zvýšenú osobnú aktivitu, prepojenie s praxou, rozvoj ich ekonomickej gramotnosti, ktorá zhrňa okrem finančnej gramotnosti taktiež schopnosť zaistiť si príjem, zvažovať dôsledky osobných rozhodnutí, orientovať sa na trhu pracovných síl, ako aj rozvoj kritického myslenia a hodnotenia dôsledkov vlastného konania.

2.1 Metodológia

Aktívne učenie na hodinách občianskej náuky predstavuje také postupy a procesy, pomocou ktorých žiak svojím aktívnym pričinením prijíma informácie a na ich základe vytvára vlastné názory. Tieto informácie následne spracováva a začleňuje do systému svojich znalostí, zručností a postojov. Zároveň tak veľmi efektívne rozvíjajú schopnosť tzv. kritického myslenia.

Zaradením inscenačných metód a ekonomických hier do procesu edukácie sa žiaci stávajú spolutvorcom priebehu a obsahu výučby, podieľajú sa na formovaní výsledkov, na hodnotení triednej práce a na sebahodnotení.

2.2 Aktívne učenie ako prostriedok efektívneho vyučovania

Metódy aktívneho vyučovania sú v kontraste k väčšine tradičných vyučovacích metód, pri ktorých centrom diania je učiteľ. Ten preberá väčšinu aktivít v triede a žiaci sú skôr pasívni. Tieto tzv. klasické vyučovacie metódy sú zamerané na učiteľa, vyhovujú mu, sú pre neho pohodlné. Žiak však zostáva v pozadí, v úlohe pozorovateľa a pasívneho účastníka vyučovacieho procesu.

Pre výučbu predmetu občianska náuka a výchovu k občianstvu, predovšetkým v oblasti ekonomickej orientácie, sú vhodné práve formy aktívneho učenia, charakteristické svojím zameraním na žiaka. Predpokladajú jeho plné zapojenie do celého procesu edukácie. Žiak teda nie je len pasívnym „objektom“ učiteľovho záujmu: je centrom všetkého vzdelávacieho diania v triede. Od učiteľa sa vyžaduje, aby dobre poznal klímu v triede a vedel správne aktivizujúce metódy učenia zaradiť.

2.3 Prehľad metód aktívneho vyučovania

Nižšie uvádzam prehľad najčastejšie používaných metód aktívneho vyučovania, ktoré sa mi osvedčili počas pedagogickej praxe na hodinách občianskej náuky. Sú to predovšetkým metódy skupinovej práce, ktoré predpokladajú aktívnu spoluprácu žiakov rozdelených do rôzne veľkých skupín.

Brainstorming (búrka mozgov) – osvedčil sa mi predovšetkým na začiatku vyučovacej hodiny ako úvodnú motiváciu, k zmapovaniu znalostí žiakov, resp. v priebehu hodiny na zistenie názorov a postojov k preberanej tématike, k riešeniu problému, pre rozšírenie znalostí. Je možné ho použiť aj na konci hodiny ako metódu aktívneho opakovania.

Snowballing (snehová guľa) – žiak pracuje na riešení problému najprv ako jednotlivec, potom rieši tú istú úlohu vo dvojici a štvorici. Túto metódu používam v priebehu hodiny pri opakovaní, rozvíjaní znalostí, zručností, postojov a názorov.

Buzz Groups (malé skupiny, bručiace skupiny) – metódu malých skupín je možné použiť v priebehu výučby – ako úvodná motivácia k učeniu, ako technika k nadviazaniu novej látky na predchádzajúcu, pre spracovanie pracovných listov, vyhľadávanie informácií na internete, zopakovanie naučenej látky a pod. Je jednoduchá na prípravu a organizáciu žiakov, avšak náročná na vedenia a interpretáciu výsledkov práce.

Role play (hranie rolí) – je pomerne náročná na prípravu a organizáciu a ide predovšetkým o prezentovanie konkrétnych situácií zo života a praxe. Žiak si formou zažitia konkrétnej situácie si overuje a upevňuje svoje vedomosti a zručnosti.

Diskusia, debata – obe metódy nie sú náročné na prípravu, ale na organizáciu triedy a žiakov áno.

Case study (prípadové štúdie) – štúdium a riešenie prípadu odráža skutočnú životnú (školskú, pracovnú, spoločenskú a pod.) situáciu alebo problém. Princípom je skupinové riešenie pripraveného „prípadu“, ktorý môže byť skutočný alebo simulovaný.

Mind mapping (myšlienkové mapy) – grafické a prehľadné spracovanie témy a jeho súhrnu v pracovnom liste po jej prebratí.

Pedagogické hry - sú náročnejšie na prípravu a priebeh, avšak predpokladajú aktívne zapojenie žiaka do výučby. Ich cieľom je zaujať žiakov a ukázať, že naše konanie, často intuitívne a inštinktívne, potvrdzuje platnosť teoretických poznatkov z preberanej témy.

Práca s textom – v pracovnom liste a pri riešení úloh na čítanie s porozumením. Vyžaduje si aktívny prístup k textu (čítanie), riešenie zaujímavej úlohy (samostatne alebo v skupine), hľadanie ústrednej myšlienky, snaha nájsť celkový význam textu, kľúčový moment, o ktorý sa opiera argumentácia, vzájomné súvislosti, logiku argumentov, formulovať otázky, hľadať nejasné oblasti.

Asertívne kladenie otázok – vhodné na opakovanie na začiatku a na konci hodiny. Ich základom je pozitívne očakávanie a orientácia na úspech. Využitím tejto metódy ide o to, nesnažiť sa „nachytať“ žiaka pri nevedomosti, nepoužívať „chytáky“, ale aktivizovať ho pri riešení úlohy, prezentovať riešenie pred triedou a spolu s triedou odsúhlasiť odpoveď, potvrdiť správnosť riešenia.

3 ZARADENIE AKTÍVNEHO VYUČOVANIA DO EKUKÁCIE

Táto časť sa venuje popisu skúseností s priebehom vyučovacích hodín občianskej náuky v 9.ročníku so zaradením zážitkových aktivít a foriem práce s využitím IKT pre tematický celok základné ekonomické pojmy. Rozsah 10 vyučovacích hodín venovaný tematickému celku som rozdelila do 4 blokov a to ľudské potreby a statky, výroba a výrobný proces, ekonómia a ekonomika a typy ekonomík. Každý vyučovací blok tvorí kompletný metodický materiál pre realizáciu edukácie a je spracovaný v štyroch krokoch.

- **Vymedzenie témy a cieľov** – téma, pre ktorú je námet spracovaný, rozsah preberanej témy, obsahový a výkonový štandard, vymedzenie kompetencií, ktoré žiak počas hodiny získa.
- **Metódy a formy vyučovania** – vymedzenie foriem a metód použitých na jednotlivých vyučovacích hodinách.
- **Pomôcky a požiadavky** – potrebná príprava a popis pomôcok potrebných na realizáciu aktivít, ako aj pracovný list pre žiaka, edukačná prezentácia, interaktívne cvičenia vychádzajúce z témy hodiny.
- **Metodický postup pre učiteľa** – postup a organizácia činnosti žiakov, návod na realizáciu daných vyučovacích hodín a zaradenie navrhovaných aktivít do edukácie.

Súčasťou popisovaného bloku sú aj odporúčania pre učiteľa, ako jednotlivé prvky využiť na inom predmete, resp. pre inú vekovú kategóriu a to po vhodnej úprave a moja spätná väzba, ako jednotlivé hodiny prebiehali, ako žiaci postupovali, s čím mali problémy a či ich naopak zaujalo.

Počas pedagogickej praxe vyučovania predmetu Občianska náuka sa mi osvedčilo vytvárať pre žiakov na každú vyučovaciu hodinu pracovný list, ktorý vychádza z činnosti na hodine, učebného textu z učebnice a slúži ako záznamový hárok z jednotlivých častí hodiny. V prílohe uvádzam pracovné listy k jednotlivým vyučovacím hodinám z tematického celku Základné ekonomické pojmy.

3.1 Ľudské potreby a statky

Vymedzenie témy a cieľov

Osvedčilo sa mi uskutočniť tému **Ľudské potreby a statky** na dvoch vyučovacích hodinách – Ľudské potreby a statky a Prečo ľudia obchodujú.

Cieľom je pochopiť miesto človeka v ekonomickom diani, čo je hnacou silou ekonomiky, ako je človek s ekonomikou prepojený cez svoje potreby, používaním a obchodovaním so statkami:

- vysvetliť miesto človeka v ekonomickom diani;
- poznať a rozlíšiť ľudské potreby a ich základné delenie;

- rozhodnúť a zoradiť potreby podľa dôležitosti;
- poznať a vysvetliť pojmy statky, tovary a služby;
- rozlíšiť a správne priradiť rôzne druhy statkov z hľadiska dostupnosti alebo formy;
- zúčastniť sa obchodovania;
- popísať motivácie, ktoré ich viedli k obchodovaniu;
- uviesť predpokladané náklady a zisky obchodovania;
- objasniť skutočné dôsledky ich obchodovania.
- vysvetliť zmysel a cieľ obchodovania.

Metódy a formy vyučovania

Počas oboch vyučovacích hodín sa striedajú rôzne formy individuálnej, skupinovej, či frontálnej práce s triedou a metódy ako brainstorming, práca s textom a prezentáciou, diskusia a predovšetkým simulovaná ekonomická hra – Obchodovanie, ktorej cieľom je komplexne ilustrovať trh, na ktorom sa uskutočňuje obchodovanie tovarov a služieb. Na základe tejto skúsenosti žiaci v procese riadenej diskusie a v pracovnom liste zaznamenajú svoje pocity z obchodovania a na základe vlastnej skúsenosti skúmajú podmienky, ktoré podporujú alebo naopak bránia obchodovaniu medzi jednotlivými osobami. Na záver si prostredníctvom interaktívneho testu, ktorý umiestňujem na svojej osobnej webovej stránke venovanej predmetu (<http://obcanko.webnode.sk/predmety/obcianska-nauka/a9-rocnik/>) precvičia svoje vedomosti z pojmov preberaných na hodine.

Pomôcky a požiadavky

Pracovné listy – Ľudské potreby a statky, Prečo ľudia obchodujú, prezentácia v PowerPointe – Ľudské potreby, statky a výroba, test vo forme kvízu zo základných preberaných pojmov si vyžaduje od učiteľa, aby ich pripravil vopred. Na simulované obchodovanie je potrebné si pripraviť veľké množstvo predmetov, ktoré možno jednoducho vymieňať – napr. rôzne zľavové kupóny, drobnosti z Kinder vajíčok, odpovede na testové otázky, CD, kľúčenky, magnetky, reklamné a propagačné drobnosti, ktoré sa v kabinete nájdu, resp. cukríky. Tieto je potom potrebné rozdeliť do neprehľadných sáčkov alebo obálok. Pripravené sáčky s predmetmi potrebujeme toľko, koľko máme žiakov a do každého dáme iné množstvo predmetov. Každý žiak v triede dostane svoje predmety v samostatnom neprehľadnom sáčku (obálke).

Čo sa týka technického vybavenia triedy, je potrebný notebook pre učiteľa a dataprojektor. Osvedčilo sa mi, ak aj pri spracovávaní záznamového hárku (pracovného listu) je tento vysvietený a postupujeme spoločne. Ak je na to vybavenie je možné použiť aj interaktívnu tabuľu.

Metodický postup pre učiteľa

1. vyučovacia hodina

Na prvej vyučovacej hodine s témou **Ľudské potreby a statky** pozostáva **expozičná fáza hodiny** z diskusie na tému ako sme my včlenení do procesu ekonomiky a či je možné byť mimo jej diania. Žiaci postupne reagujú a potvrdzujú navzájom, že každý z nás je včlenený do ekonomického diania bez toho, aby si to uvedomoval. Takto ich

navádzam na to, aby sami potvrdili, že hnacím motorom ekonomiky sú naše záujmy a tie predstavujú naše potreby. Žiaci pohotovo reagujú, že ak niečo chceme, potrebujeme peniaze. Tie chápu ako neoddeliteľnú súčasť ekonomiky, dokonca za jeho ekvivalent. Postupne si pustíme prezentáciu a spoločne hodnotíme a vytvárame príbeh chlapca, ktorý nechcel byť závislý na doprave a preto musel začať šoriť a kto všetko sa do tohto procesu zapája.

Prechod do **fixačnej fázy hodiny** je počas prezentácie, keď po príbehu si vysvetlíme základné pojmy ľudské potreby a spoločne riešime príklady jej druhov. Následne si spoločne vyvodíme pojem statky a jeho druhy. Všetky riešenia a zistenia si zapisujú žiaci do pracovného listu počas hodiny.

Obrázok 1 Ukážka prezentácie
Ľudské potreby a statky

Obrázok 2 Ukážka prezentácie
Ľudské potreby a statky (úlohy)

Prameň: vlastný návrh

Diagnostickú fázu hodiny uskutočníme zadaním osobných úloh v pracovnom liste. Žiaci riešia úlohy individuálne a potom konzultujú svoje riešenia vo dvojici a štvorici. Ak je čas ešte na hodine si urobíme on-line test z pojmov, ktoré sa na hodine naučili. Tento na internete, takže si ho môžu opakovať aj doma.

2. vyučovacia hodina

Na druhej vyučovacej hodine s témou **Prečo ľudia obchodujú** pozostáva **expozičná časť hodiny** z motivačného rozhovoru o obchode a jeho princípoch, že obchodom niekto niečo získa a iný zas stratí. Žiaci odpovedajú na otázku Prečo ľudia obchodujú? a svoje dôvody zapíšu na tabuľu, resp. do pracovného listu. Tieto dôvody označíme za hypotézy. Vysvetlím im, že sa pokúsime simulovať v dvoch kolách obchodovanie, pričom svoje postrehy z obchodovania budeme postupne zapisovať do pracovného listu. V závere hodiny po simulovanom obchodovaní bude ich úlohou tieto hypotézy potvrdiť alebo vyvrátiť. Skôr ako si rozdáme obálky s predmetmi uvažujeme ešte spoločne nad situáciou, kedy vodič príde autom na čerpaciu stanicu, natankuje benzín v hodnote 20,- € majiteľovi čerpaciej stanice. Kto v danej situácii dosiahol zisk a kto stratu?

Celou **fixačnou fázou hodiny** sa nesie simulovaná hra. Rozdám žiakom vrecúška (obálky), v ktorých je náhodný počet rôznych predmetov. Už pri zostavovaní obsahu

vreciek myslím na to, aby tvorili výrazné kontrasty – aby boli v triede napríklad: žiaci, ktorí majú len veľmi málo na výmenu; žiaci, ktorí majú množstvo menej žiadaných predmetov; žiaci, ktorí majú niekoľko veľmi žiadaných predmetov; žiaci s rozličnými predmetmi na výmenu. Žiaci si pozrú svoje predmety, zapíšu do pracovného listu, aké predmety majú na obchodovanie. Potom im dám istý čas, počas ktorého môžu uskutočňovať akékoľvek obchody (výmeny). Žiaden z nich nie je povinný zapojiť sa do obchodovania. Táto časť hodiny je trochu hlučnejšia. Na konci obchodovania vyzvem žiakov, aby opäť zaujali svoje miesta. Položia na lavicu svoje predmety a zapíšu výsledok svojho obchodovania do pracovného listu – koľko a aké výmeny uskutočnili. Spoločne diskutujeme o výsledkoch simulovaného obchodovania – koľko a aké obchody uskutočnili, aké predmety vymieňali, ktoré predmety boli žiadané, ktoré nie, uskutočnil niekto viac obchodov a pod. Potom uskutočnime ešte jedno kolo obchodovania. Na záver ešte raz diskutujeme o priebehu obchodovania.

Obrázok 3 Obchodovanie I

Obrázok 4 Obchodovanie II

Prameň: vlastný foto archív

Diagnostickú fázu hodiny sprevádza spracovanie záverov zo simulovanej hry a odpovede na úvodnú otázku Prečo ľudia obchodujú. Žiaci buď potvrdia, alebo vyvrátia hypotézu, že cieľom obchodovania je dobrovoľná výmena tovarov a služieb. K rozhodovaniu obchodovať dochádza z dôvodu, že zúčastnené strany očakávajú určitý zisk.

Odporúčania pre prax a spätná väzba:

Pracovné listy na obe vyučovacie hodiny sú spracované v súlade s učivom v učebnici občianskej náuky pre 9.ročník. Žiaci pracujú s pracovným listom súbežne s prezentáciou a výkladom. Osvedčilo sa mi nabádať ich k vlastnému vyvodzovaniu pojmov a odpoveď hneď zapísať. Ak mám k dispozícii interaktívnu tabuľu, zapisujeme spoločne priamo do pracovného listu aj na tabuľu. Pri aktivite Obchodovanie je dobré ak sú predmety rozdelené nerovnomerne, napr. žiak, ktorý má odpovede na testové otázky alebo nejaký žiadaný predmet, nemá iné predmet.

Iný zas má viac rovnakých predmetov, ktoré nie sú vôbec žiadané. Treba rátať s tým, že počas obchodovania sú žiaci hlučnejší. Všimla som si, že počas prvého kola obchodujú ešte neisto, no v druhom kole sa už do obchodovania úplne vžijú a cielene vymieňajú predmety. Stane sa, že niektorý žiak neobchoduje vôbec, pretože má niečo, čoho sa nechce vzdať. Žiaci vnímajú hodinu ako hru a zábavu, pritom však po skončení aktivity vyvodzujú správne závery a lepšie vnímajú princíp uspokojovania potrieb a obchodovania.

Aktivitu simulovaného obchodu je možné uskutočniť aj na hodine etickej výchovy v rámci temy etiky podnikania.

3.2 Výroba a výrobný proces

Vymedzenie témy a cieľov

Tematický blok **Výroba a výrobný proces** realizujem na troch vyučovacích hodinách – Výroba a výrobný proces, Alternatívne náklady a Projekt – realizácia služby. Osvedčilo sa mi v rámci tohto bloku tém na základné pojmy zadať projekt, ktorý súvisí s imatrikuláciou prvákov.

Cieľom je pochopiť pojmy ako výroba, výrobný proces, deľba práce, efektivita práce, výrobné zdroje, alternatívne náklady a zrealizovať službu – konkrétne podujatie:

- definovať základné pojmy výroba, výrobný proces, reprodukcia;
- určiť vstupy a výstupy výrobného procesu;
- popísať priebeh výroby, výrobného procesu;
- pochopiť význam deľby práce a rozdeliť úlohy v rámci výrobného procesu;
- rozoznať a určiť jednotlivé výrobné zdroje;
- určiť alternatívne náklady;
- vypracovať návrh využitia konkrétneho vzácneho výrobného zdroja vo výrobnom procese s uplatnením jednotlivých etáp rozhodovacieho procesu;
- navrhnuť a realizovať výrobný proces;
- uvedomiť si dôsledky rozhodnutia, konať rozvážne a zodpovedne;
- navrhnuť a zrealizovať podujatie – imatrikulácia prvákov.

Metódy a formy vyučovania

Počas týchto dvoch vyučovacích hodín striedam rôzne individuálnej a skupinovej práce a metódy ako diskusia, práca s textom a prezentáciou, aktivita na pochopenie výroby, výrobných činiteľov – Výroba jednoduchého predmetu (napr. záložka do knihy alebo menovka), aktivita na pochopenie alternatívnych nákladov – Niečo z ničoho. Skúsenosti a postrehy z diskusie a priebehu aktivít zaznamenávajú vo pracovných listov. Súčasťou tohto bloku je aj zadanie projektovej úlohy, cieľom ktorej je vyskúšať si realizáciu výrobného procesu, konkrétne realizáciu služby s konkrétnym výstupom – imatrikulácia prvákov.

Pomôcky a požiadavky

Pracovné listy – Výroba a výrobný proces, Alternatívne náklady, prezentácia Ľudské potreby, statky, výroba a test vo forme kvízu zo základných preberaných pojmov. Na

aktivity – Výroba a Niečo z ničoho je potrebné pre každú skupinu pripraviť papiere, farbičky, nožnice, lepidlo, vystrihovačku kabáta pre každého žiaka a text príbehu Niečo z ničoho. Na vyhlásenie projektu je potrebné, aby si učiteľ vopred pripravil pokyny a pravidlá pre žiakov. Keďže táto úloha má byť aj skutočne zrealizovaná je potrebné spolupracovať aj s učiteľkou 1.ročníka. Pomôcky na realizáciu samotnej služby si už žiaci pripravujú sami.

Čo sa týka technického vybavenia triedy, je potrebný notebook pre učiteľa a dataprojektor, interaktívna tabuľa. Na realizáciu projektu Imatrikulácia je potrebné zabezpečiť kultúrnu miestnosť, v ktorej sa podujatie uskutoční s ozvučením a všetkými potrebnými technickými pomôckami.

Metodický postup pre učiteľa

1. vyučovací hodina

V rámci **expozičnej časti hodiny** sa mi osvedčilo nadviazať na predchádzajúcu aktivitu a zhrnúť uspokojovanie potrieb spotrebou tovarov a služieb. Využívam na to frontálne opakovanie a diskusiu. Žiaci v rámci diskusie konštatujú, že ak máme potrebu niečo mať, musí existovať niekto, kto to vyrobí a niekto kto nám to sprostredkuje. Postupne sa spoločne dostávame k pojmu výroba a výrobný proces.

V rámci **fixačnej fázy** uskutočňujem so žiakmi krátku aktivitu výroby záložky do knihy, prípadne menovky na stôl. Počas postupu práce si popisujeme čo potrebujeme, aký je postup a aký je výsledok našej práce. Vyvodzujeme tak postupne pojmy ako výroba, výrobný proces, vstupy a výstupy, výrobné činitele – pôda, prírodné zdroje, práca a kapitál. Môj výklad sa uskutočňuje v priebehu aktivity. Pri opakovaní a definovaní pojmov sa mi osvedčilo púšťať prezentáciu.

V rámci **diagnostickej fázy hodiny** je uskutočnený brainstorming na výrobný proces, kedy žiaci prikladajú rôzne výrobné procesy zo svojho okolia a snažia sa opísať potrebné vstupy a konkrétne výstupy. Svoje riešenie zapíšu do pracovného listu. Na preverenie pochopenia pojmov sa mi osvedčilo použiť test, resp. kvíz, ktorý je na mojej internetovej stránke venovanej predmetu.

2. vyučovací hodina

V **expozičnej fáze hodiny** si prostredníctvom brainstormingu zopakujeme už poznané pojmy, ktoré zapisujeme vo forme myšlienkového mapy na tabuľu (interaktívnu tabuľu). **Fixačná fáza hodiny** pozostáva z riešenia konkrétnej úlohy v pracovnom liste, na ktorú potom nadviažem príbehom chlapca, ktorému dedko stále mení jeho najobľúbenejší predmet na nový. Poukazujeme na to, že stále sa musíme niečoho vzdať, keď robíme rozhodnutie. Po prečítaní príbehu, ktorý má tak jednoduchý dej, že ho žiaci počas čítania sami dopĺňajú si žiaci vystrihujú z vystrihovačky jednotlivé predmety z príbehu a nalepia do pracovného listu s označením, čoho sa museli vzdať pri rozhodovaní a čo teda bolo alternatívnym nákladom (nákladom obetovanej príležitosti). V rámci **diagnostickej fázy hodiny** žiaci najprv vo dvojici vypracujú a potom vo štvorici prekonzultujú cvičenie z pracovného listu zamerané na rozhodovanie čo a koľko vyrábať. V závere hodiny si spoločne riešenie vyhodnotíme.

3. vyučovacia hodina

Celú túto hodinu venujem príprave projektu Imatrikulácia. V úvode hodiny nadviažem a zopakujem so žiakmi základné ekonomické pojmy, ktoré už poznajú. Zopakujeme si ich prostredníctvom krátkych a rýchlych otázok a odpovedí. Predstavím projekt, ktorým majú uskutočniť imatrikuláciu prvákov so všetkými službami. Je to v podstate výroba (uskutočnenie služby), ktorá má potrebné vstupy, priebeh a výstupom je podujatie imatrikulácie prvákov.

Osvedčilo sa mi triedu rozdeliť na 3 alebo 4 pracovné skupiny. Vysvetlím im, že to sú vlastne firmy, ktoré sa prihlásili do súťaže (konkurzu) zorganizovať podujatie. V priebehu hodiny majú zostaviť motív imatrikulácie, navrhnuť všetky potrebné vstupy, priebeh prípravy, krátku myšlienku toho ako bude vyzerat' výstup, teda samotná imatrikulácia prvákov. V závere hodiny sa predstavia všetky skupiny so svojím námetom a spoločne vyberieme jednu skupinu (firmu), ktorá bude mať za úlohu zorganizovať podujatie tak, aby zapojila čo najviac členov triedy. Jej úlohou bude pripraviť nielen konkrétne úlohy, scenár, navrhnuť pomôcky. Žiaci musia komunikovať aj s učiteľkou 1.ročníka a ostatnými zapojenými učiteľmi.

Obrázok 5 Príprava kulís k projektu Imatrikulácia

Prameň: vlastný foto archív

Odporúčania pre prax a spätná väzba:

Priebeh všetkých troch vyučovacích hodín je hravý, žiaci si neuvedomujú samotné učenie. Je potrebné si uvedomiť, že pracovné listy je nutné si vytvoriť a premyslieť vopred. Mali by vychádzať z učebných textov a aktivity, ktorú chce učiteľ na hodine uskutočniť. Realizácia projektu Imatrikulácia sa na našej škole už stala tradíciou a tak deviataci túto úlohu už očakávajú a preto nie je problém zorganizovať výber na jednej vyučovacej hodine. Celá následná príprava a organizácia je už nutná počas voľného času.

3.3 Ekonómia a ekonomika

Vymedzenie témy a cieľov

Vyučovací blok **Ekonómia a ekonomika** sa mi osvedčilo uskutočniť na dvoch vyučovacích hodinách, pričom na prvej rozoberieme základné pojmy ekonómia a ekonomika a na druhej vyučovacej hodine sa zaoberáme podrobnejšie základnými ekonomickými otázkami. Na tejto vyučovacej hodine sa vraciame k predchádzajúcim aktivitám v diskusiách.

Cieľom pochopiť základné pojmy ekonómia, ekonomika, mikroekonomika a makroekonomika, odlíšiť ich a uviesť vo vzájomných súvislostiach, ako aj základné ekonomické otázky:

- vysvetliť pojmy ekonómia, ekonomika, mikroekonomika a makroekonomika;
- odlíšiť jednotlivé pojmy a uviesť ich vo vzájomných súvislostiach;
- zdôvodniť potrebu osvojovania si týchto pojmov z hľadiska uplatnenia v praktickom živote;
- vysvetliť základné ekonomické otázky;
- vlastnými slovami popísať ako rôzne ekonomiky riešia problém Čo vyrábať? Ako vyrábať? Pre koho vyrábať?;
- popísať na konkrétnom príklade výrobného procesu riešenie základných ekonomických otázok Čo?, Ako?, Pre koho?

Metódy a formy vyučovania

Pre tento vyučovací blok sa mi osvedčilo uskutočniť výklad spojený s diskusiou a drobnými aktivitami, ktoré aktivizujú jednotlivca alebo skupiny. Opäť pracujeme s pracovným listom a prezentáciou s postupným záznamom myšlienok. Keďže aj počas tohto bloku prebieha ešte práca na projekte z predchádzajúceho bloku, nezaradujem tu žiadnu ekonomickú hru, resp. dlhšiu aktivitu.

Pomôcky a požiadavky

Tak ako v predchádzajúcich blokoch, aj tu je potrebné, aby som už mala vopred pripravené pracovné listy a prezentáciu Ekonómia a ekonomika, s ktorou chcem pracovať a on-line cvičenie na opakovanie a precvičovanie naučených pojmov. Pracovné listy, prezentácia aj test je pre žiakov uvedený aj na vyššie spomínanej webovej stránke venovanej predmetu občianska náuka, ktorú žiaci už poznajú.

Metodický postup pre učiteľa

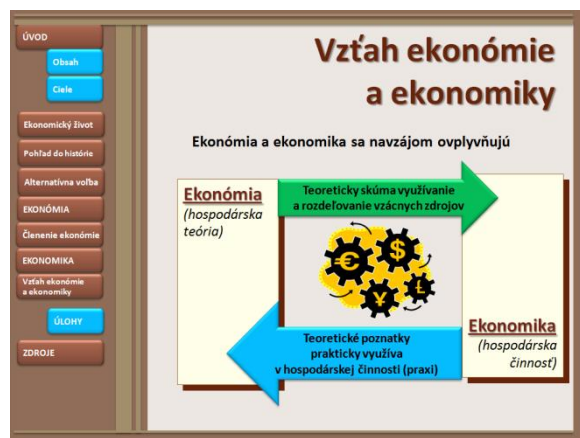
Expozičná fáza oboch vyučovacích hodín je zameraná na opakovanie a utvrdzovanie už poznaných pojmov prostredníctvom diskusie, kladenia otázok. Vzhľadom na skutočnosť, že počas týchto hodín ešte prebieha príprava realizácie projektu Imatrikulácia všetky už preberané pojmy sa snažíme vysvetliť na príklade realizácie tejto služby – realizácie programu.

1. vyučovacia hodina

Fixačná fáza hodiny s témou Ekonómia a ekonomika sa týka viac teoretických pojmov. Osvedčilo sa mi pracovať s prezentáciou a pracovným listom počas výkladu. Mojou snahou je prostredníctvom jednoduchého príkladovania ukázať žiakom význam a základný rozdiel medzi pojmi ekonómia a ekonomika. Naviažeme na poznatky o alternatívnych nákladoch a úlohu rozhodovania (hospodárenia) v malom alebo veľkom ponímaní. Jednotlivé postrehy a spoločne vyvedené pojmy si žiaci zaznamenajú do pracovného listu.

Obrázok 6 Ukážka prezentácie
Ekonomía a ekonomika (hospodárenie)

Obrázok 7 Ukážka prezentácie
Ekonomía a ekonomika (vzťah)

Prameň: vlastný návrh

2. vyučovacie hodina

Počas **fixačnej fázy hodiny** s témou Základné ekonomické otázky vychádzam z predchádzajúcich hodín a už poznaných základných ekonomických pojmov o ľudských potrebách, ich uspokojovaní a výrobnom procese. Samozrejme uvádzame príklady aj zo samotnej prípravy programu imatrikulácie. Mojm cieľom je naviesť žiakov, aby sami vytvorili otázky, ktoré sú v procese ekonomického diania riešené a to čo, ako a pre koho vyrábať, zorganizovať, uskutočniť. Prostredníctvom brainstormingu vytvárame príklady z okolia i ich doterajších skúseností. Žiaci pracujú s pracovným listom a s prezentáciou.

Diagnostickú fázu oboch vyučovacích hodín tvorí riešenie samostatných úloh v pracovnom liste a možnosť overenia si naučených vedomostí a zručností prostredníctvom testu uverejneného na webovej stránke predmetu občianska náuka.

Odporúčania pre prax a spätná väzba:

Oproti dynamickým hodinám z bloku Výroba a výrobný proces je tento blok trochu voľnejší, ľahší a predovšetkým zameraný na prácu s textom, prezentáciou a osobnou skúsenosťou. Úlohou učiteľa je na týchto hodinách náročné ekonomické pojmy čo najviac priblížiť na jednoduchých životných situáciách. Náročný je pre žiakov pochopiť rozdiel medzi ekonómiou a ekonomikou. Na to sa mi osvedčilo používať rýchlu hru, ktorú môžeme nazvať „Mia“ a „Mika“. Postupne hovorím rôzne príklady zo života a žiaci majú rozhodnúť, či to rieši, resp. sa to týka ekonómie alebo ekonomiky.

3.4 Typy ekonomík

Vymedzenie témy a cieľov

Vyučovaci blok **Typy ekonomík** sa mi osvedčilo plánovať a uskutočniť na tri vyučovacie hodiny – Typy ekonomík, Trhový mechanizmus a Fungovanie trhu.

Cieľom je pochopiť odlišnosť riešenia ekonomických otázok počas vývoja spoločnosti a hospodárstva, rozlíšiť jednotlivé typy ekonomík a konkrétne fungovanie trhovej ekonomiky:

- popísať a rozlíšiť tri typy ekonomík – príkazovú, trhovú a zmiešanú;
- využiť vedomosti z dejepisu na opis deľby práce z minulosti;
- opísať chod domácnosti ako deľbu práce a prirovnať ju k fungovaniu ekonomiky;
- opísať deľbu práce v konkrétne riešenej výrobe, poskytovaní služby;
- na príkladoch uviesť čo je trh, trhové hospodárstvo;
- popísať fungovanie trhového mechanizmu pomocou riešenia troch základných otázok;
- charakterizovať trhovú ekonomiku tromi znakmi;
- charakterizovať vlastnícke práva;
- vysvetliť vzťah medzi vlastníckymi právami a efektívnym využívaním zdrojov;
- vysvetliť a chápať vzťah medzi vlastníckymi právami a efektívnym využívaním zdrojov;
- chápať a vysvetliť vzťah medzi ponukou, dopytom a cenou tovaru a služieb;
- určiť faktory, ktoré ovplyvňujú zmeny ponuky a dopytu;
- uviesť praktické príklady dôsledkov zmien v ponuke a dopyte;
- opísať ako vplýva cena na výšku dopytu a ponuky a ako ovplyvňuje trh.

Metódy a formy vyučovania

Pre tento vyučovaci blok sa mi osvedčilo realizovať okrem výklad spojeného s diskusiou a drobnými aktivitami, ktoré aktivizujú jednotlivca alebo skupiny aj ekonomickú simuláciu trhu. Tak ako na predchádzajúcich hodinách, pracujeme s pracovným listom a prezentáciou s postupným záznamom myšlienok z realizácie aktivít a simulovanej ekonomickej hry.

Pomôcky a požiadavky

Vopred pripravené pracovné listy na jednotlivé vyučovacie hodiny, prezentácia Trhový mechanizmus, ktorá je sprevádzajúcou pomôckou pri rozbere pojmov. Na simuláciu trhu jabĺk je potrebné pripraviť si vopred kartičky predávajúcich a kupujúcich, ktoré je vhodné zaliať do fólie, aby mohli slúžiť viac rokov. Na kartičke je uvedená suma za má predat' alebo nakúpiť.

Čo sa týka technického vybavenia je vhodná trieda vybavená dataprojektorom a notebookom, prípadne interaktívnou tabuľou.

Metodický postup pre učiteľa

1. vyučovacia hodina

V rámci **expozičnej časti hodiny** sa mi osvedčilo nadviazať na predchádzajúcu aktivitu a zhrnúť riešenie základných ekonomických otázok. Využívam na to frontálne opakovanie a diskusiu. Diskutujeme o tom, kto zodpovedá za riešenie týchto otázok a postupne žiaci sami vyvodzujú fakt, že v rôznych krajinách je to rôzne. Poukážeme aj na históriu. Diskutujeme o pojmoch ekonomická sloboda, ekonomická efektívnosť, ekonomická rovnosť, ekonomická istota a ekonomický rast.

V rámci **fixačnej fázy** nadviažeme na predchádzajúcu diskusiu, postupujeme s prezentáciou a vysvetlíme si rôzne typy ekonomík, pohľad na ich históriu vzniku a znaky. Jednotlivé zistenia zapisujeme do pracovného listu. I keď táto hodina je viac teoretická, osvedčilo sa mi, ak žiakov v neustálej diskusii nabádam, aby sami sa dopracovali, z poznatkov z dejepisu, či masmédií, k záveru, že rozlišujeme typy ekonomík podľa toho, či základné ekonomické otázky rieši štát alebo trh. Postupne si vysvetlíme jednotlivé typy a hľadáme príklady ako je to v rôznych krajinách. Podobne sa zamýšľame aj nad pojmom vlastníctvo.

ÚVOD

Obsah

Ciele

CELE ekonomiky

ROZHODOVANIE

TRHOVÁ ekonomika

PRÍKAZOVÁ ekonomika

ZMIEŠANÁ ekonomika

VLASTNÍCTVO

ÚLOHY

ZDROJE

Riešenie základných otázok ekonomiky

- Otázky, na ktoré musia odpovedať všetky ekonomické systémy
- RIEŠENIE**
 - ✓ trhom
 - ✓ príkazmi
 - ✓ kombináciou oboch prvkov

ČO vyrábať ?
AKO vyrábať ?
PRE KOHO vyrábať ?

Obrázok 8 Ukážka prezentácie
Typy ekonomík (riešenie otázok)

ÚVOD

Obsah

Ciele

CELE ekonomiky

ROZHODOVANIE

TRHOVÁ ekonomika

PRÍKAZOVÁ ekonomika

ZMIEŠANÁ ekonomika

VLASTNÍCTVO

ÚLOHY

ZDROJE

Trhová ekonomika

- Základné ekonomické otázky rieši TRH (jednotlivca firmy)
- Funguje prostredníctvom **trhového mechanizmu**

PONUKA DOPYT

TRHOVÁ CENA

Trhové ceny vyplývajúce z rozhodnutí jednotlivcov a firiem pôsobia ako signály pre producentov o tom, aké sú požiadavky kupujúcich

- ZNAKY**
 - prevláda súkromné vlastníctvo, trhový mechanizmus, sloboda podnikania, existuje konkurencia

TRHOVÝ MECHANIZMUS – proces, v ktorom vstupuje do vzájomného vzťahu PONUKA a DOPYT, a výsledkom je TRHOVÁ CENA.

Obrázok 9 Ukážka prezentácie
Typy ekonomík (trh)

Prameň: vlastný návrh

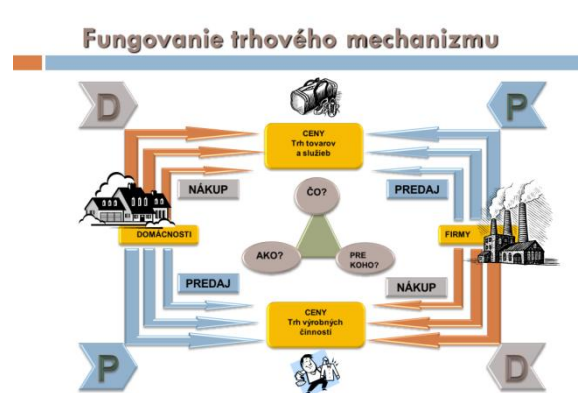
V rámci **diagnostickej fázy hodiny** sa mi osvedčilo uskutočniť riešia úloh v pracovnom liste vo dvojiciach, následne ich konzultujú vo štvorici. Žiaci pracujú s poznatkami z dejepisu, môžu využiť internet. Na preverenie pochopenia pojmu vlastnosť sa mi osvedčilo urobiť s nimi rýchlu priraďovačku a test spracovaný v HotPotatoes.

2. vyučovacia hodina

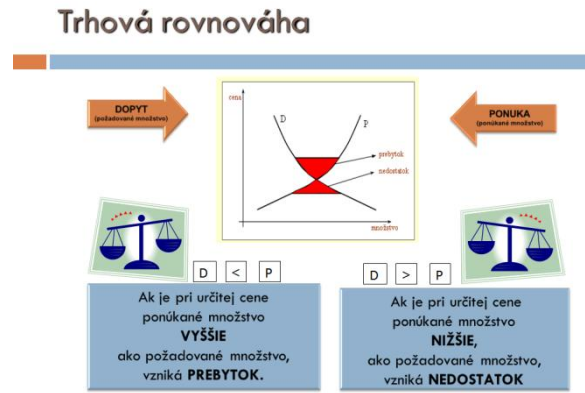
V **expozičnej fáze hodiny** si prostredníctvom brainstormingu zopakujeme už poznané pojmy, ktoré zapisujeme vo forme myšlienkovvej mapy na tabuľu (interaktívnu tabuľu).

Fixačná fáza hodiny pozostáva z riešenia rôznych situácií na trhu práce a trhu výrobných činností. Osvedčilo sa mi pracovať s prezentáciou, pričom je vysvietená snímka fungovanie trhového mechanizmu. Spoločne so žiakmi hľadáme príklady zo života na strane domácností, či na strane podnikov. Žiaci hľadajú súvislosti a vzťah

riešenia základných ekonomických otázok, kto nakupuje, kto predáva, čo strácajú, čo získavajú. Neskôr sa zaoberáme konkrétne situáciou na trhu všeobecne a riešime vzťah dopytu a ponuky, kedy je prebytok a kedy nedostatok.

Obrázok 10 Ukážka prezentácia
Trhový mechanizmus (fungovanie)

Obrázok 11 Ukážka prezentácie
Trhový mechanizmus (rovnováha)

Prameň: vlastný návrh

V rámci **diagnostickej fázy hodiny** žiaci hodnotíme rôzne situácie na trhu formou diskusie.

3. vyučovacia hodina

Celá táto hodina je charakterizovaná simuláciou trhu. Triedu je potrebné rozdeliť na dve veľké skupiny – kupujúcich a predávajúcich. Vysvetlím pravidlá priebehu obchodovania. Každý dostane kartičku kupujúceho alebo predávajúceho, podľa toho v akej je skupine. Každý žiak dostane pracovný list, ktorý slúži ako záznamový hárok z obchodovania. Do pracovného listu vždy zaznamená svoj obchod, aký mal limit na kúpu alebo predaj a za akú cenu uskutočnil obchod. V poslednej kolónke vyznačí stratu alebo zisk. Žiaci sa môžu voľne pohybovať po miestnosti a tam uskutočňovať svoje nákupy a predaje. Jeden žiak, alebo to môže byť aj učiteľ bude zapisovateľ (štatistický úrad) zrealizovaných obchodov na tabuľu, alebo záznamový hárok do počítača. Vždy, keď dvojica uskutoční obchod, odovzdá mu kartičku, dostane novú kartičku a nahlási za akú sumu uskutočnili transakciu zapisovateľovi (štatistickému úradu). Transakcie nahlasuje len predávajúci, zapisovateľ urobí čiarku v stĺpčeku k príslušnej cene. S jednou kartičkou je možné realizovať len jeden obchod (transakciu). Dáme im napr. 10 minút na uskutočňovanie obchodu. Môžu využívať všetky stratégie obchodovania. Počas tohto času by mali uskutočniť toľko obchodov, koľko je len možné – teda čo najviac.

Je potrebné, aby sa učiteľ uistil, že žiaci porozumeli pravidlám, že každú transakciu má nahlásiť predávajúci štatistickému úradu a že novú kartičku dostanú až vtedy, keď uskutočnia obchod so starou kartičkou – aj napriek tomu, že by to pre nich znamenalo stratu. Každý žiak by sa mal snažiť maximalizovať svoj zisk (resp. minimalizovať stratu).

Po 10 minútach prerušíme simuláciu a požiadame žiakov, aby sa pozreli na hárok záznamov, ktorý robil zapisovateľ (štatistický úrad). Tam vidia aké boli ceny ostatných uzatvorených obchodov.

Pokračujeme v simulácii ďalších 10 minút v druhom kole. Po ukončení druhého kola si žiaci vypočítajú svoj zisk alebo stratu. Potom nasleduje diskusia o priebehu obchodovania, ako sa cítili, aké boli ich ciele, prečo dosiahli zisk alebo stratu, čo ich ovplyvňovalo na uzavretie obchodu, v ktorých situáciách bolo obchodovanie náročné a pod. Na záver hodiny uskutočníme nákres priebehu obchodu do grafu a vyznačia rovnovážnu cenu.

Odporúčania pre prax a spätná väzba:

Aj v tomto prípade je priebeh všetkých troch vyučovacích hodín je hravý, žiaci si neuvedomujú samotné učenie. Pracovné listy, prezentáciu a testy, ktoré si učiteľ vopred pripraví, môže neskôr využívať a ľahko upravovať. Simulovanú hru Trh jablák je možné využiť aj na hodine etickej výchovy, aj pri témach komunikácie. Samozrejme komoditu jablák môžeme vymeniť aj za niečo iné.

3.5 Pozitíva a negatíva aktívneho vyučovania

Po niekoľkoročnom používaní aktivizujúcich metód na hodinách občianskej náuky v 9.ročníku v ekonomických témach chcem vyzdvihnúť výhody takejto výučby v rozširovaní rôznych kompetencií – učiacich, personálnych a sociálnych, občianskych, komunikačných, riešenie problémov a pod.:

- žiaci sa zaujímajú o ekonomické dianie vo svojom okolí, porovnávajú skúsenosti z ekonomickej simulácie a reálneho života;
- žiaci sa lepšie orientujú vo výbere školy II. cyklu a svojej profesionálnej orientácie, keďže rozprávame aj o rôznych profesiách a ich uplatnení na trhu práce;
- žiaci vnímajú svoju zodpovednosť za rozhodovanie, porovnávajú rôzne alternatívy rozhodnutí, hodnotia klady a zápory (zisk a stratu);
- žiaci efektívne využívajú internet a triedia získané informácie;
- majú k dispozícii stránku s testami, vedia ľahko a kedykoľvek si overiť svoje vedomosti z vyučovania;
- v rámci diskusií, brainstormingu a aktivít na hodine si žiaci vymieňajú získané poznatky, diskutujú o možnostiach rozhodnutia a riešenia problému, hodnotia zisk a stratu;
- počas tematického celku spracujú a realizujú vlastný projekt s reálnym (skutočným) výstupom – imatrikulácia prvákov, v rámci ktorého simulujú situácie reálneho života – konkurz s výberovým konaním, plánovanie, rozpočet, proces prípravy a realizácie s výstupom, ktorým je samotná imatrikulácia;
- žiaci počas prípravy a realizácie projektu komunikujú medzi sebou a s inými učiteľmi, organizujú a pripravujú prvákov;
- žiaci pracujú v plnom nasadení, i keď majú pocit hry a zároveň sa učia

Žiaci vnímajú predmet občianska náuka ako predmet prepojený s praxou, ktorý má pre nich aj osobný význam. Získané poznatky počas hodín uplatňujú v osobnom živote, ľahšie sa orientujú vo výbere povolania a školy druhého cyklu. Myslím, že sa mi podarilo žiakov presvedčiť, že občianska náuka a výchova k občianstvu nie len malý nepotrebný predmet, ktorého známka sa nezapočítava do priemeru známok. Na hodinách získavajú iný pohľad na bežné veci a udalosti zo svojho okolia.

Na tomto mieste musíme poukázať aj na nevýhody takejto výučby:

- pred takýmito hodinami musí učiteľ si pripraviť pracovný list, prezentáciu, pomôcky na aktivizujúce cvičenia – príprava na hodinu je náročná na čas;
- učiteľ musí poznať širokú škálu aktivizujúcich metód a vhodne ich zaradiť k preberanému učivu, resp. skupine a to vzhľadom k vzdelávacím cieľom výučby a očakovaným kompetenciám;
- hodiny so simuláciou sú hlučnejšie a živšie ako tradičné hodiny, preto sú náročnejšie na koordináciu práce a vedenie hodiny;
- v neposlednom rade je takáto forma výučby náročná na prípravu učiteľa.

Z mojich skúseností vyplýva, že žiaci občas potrebujú zmenu počas vyučovania. Potrebujú vidieť, že informácie, poznatky a zručnosti, ktoré na hodine získavajú, precvičujú sú pre nich potrebné, že ich v živote využijú. A toto je pre nich zmena. Striedajú činnosti, rozprávajú a diskutujú o reálnych veciach z ich okolia, simulujú ich a zároveň sa učia.

ZÁVER

Modernizácia a s ňou súvisiaca transformácia škôl si vyžaduje hlavne zmenu prístupu k edukácii a motivácii žiakov vo všetkých predmetoch. Prínosom práce je poukázanie na možnosti využívania moderných technológií a metód aktívneho učenia v procese výchovy k občianstvu a rozvoja ekonomickej gramotnosti. Metódy aktívneho učenia sú charakteristické svojím zameraním na žiaka, predpokladajú plné zapojenie každého jedinca do celého procesu výučby. Žiak nie je len pasívnym „objektom“ učiteľovho záujmu, je centrom celej vzdelávacej činnosti v triede, spolutvorcom priebehu a obsahu výučby, podieľa sa na formulácii výsledkov výučby, na hodnotení triednej práce a na sebahodnotením, rozvíja rôzne kompetencie potrebné pre budúci život a prax. Aktivizujúce činnosti a ekonomicke hry pomáhajú žiakom orientovať sa v preberanej problematike, vyjadrovať a presadzovať svoj názor.

Vo svojej práci som sa pokúsila predstaviť taký spôsob vyučovania ekonomických tém z občianskej náuky, ktorý žiakov aktivizuje, motivuje, prepája učivo s bežným životom, pričom pri ich príprave, či priebehu sú použité rôzne digitálne technológie. Poukázala som na to, že učiteľ môže spojiť rôzne metódy zážitkového, aktivizujúceho učenia s výkladom náročných pojmov z oblasti ekonomiky a pristupovať k jednotlivým témam z pohľadu občana.

Tvorba interaktívnych pomôcok je síce pomerne časovo náročná, ale čas strávený pri ich tvorbe sa niekoľkonásobne zúročí. Takto spracované pomôcky sa veľmi ľahko archivujú a v prípade potreby inovujú. Taktiež simulujúce ekonomicke hry robia hodiny živšie a niekedy aj hlučnejšie ako sme zvyknutí na tradičných hodinách, avšak s omnoho väčším prínosom, čo sa týka pochopenia náročných pojmov, ktoré si žiaci počas simulácie, či hry môžu prežiť.

V práci opísaná moja pedagogická skúsenosť môže byť námetom pre pedagogických pracovníkov na nižšom, či strednom stupni vzdelávania, ako aj dopĺňujúcim učebným materiálom pre akreditované vzdelávania – Využívanie informačno-komunikačných technológií vo vyučovaní, Občianska náuka v školskom vzdelávacom programe ISCED 2, či Praktická ekonomika.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. SITNÁ, D. 2013. Metody aktívneho vyučovania: spolupráce žáků ve skupinách. Portál. Praha. Vyd. 2 – 2013. ISBN: 978-80-262-0404-6
2. GOGA, M. - BREZINA, I.: Ekonomie pre každého, ELITA. Bratislava. 1993. ISBN 80-8532-38-9
3. KOPECKÁ, H. – MUCHOVÁ, E.: Občianska náuka pre 9.ročník ZŠ a 4.ročník GsORŠ, SPN. Bratislava. 2012. ISBN 978-80-10-02295-3
4. Seminár Ekonomie v občianskej výchove. 1989. Národná rada pre ekonomické vzdelávanie, New York. Pracovný materiál účastníkov

Internetové zdroje

5. Občianska náuka – 9.ročník [online]. obcanko.webnode.sk, [cit. 14.3.2014]. Dostupné na www: <http://obcanko.webnode.sk/predmety/obcianska-nauka/a9-rocnik/>
6. Ľudské potreby a ich uspokojovanie [online]. oskole.sk, [cit. 13.9.2013]. Dostupné na www: http://oskole.sk/?id_cat=1013&clanok=1269
7. Reprodukčný proces [online]. oskole.sk, [cit. 13.9.2013]. Dostupné na www: http://oskole.sk/?id_cat=1013&clanok=6342
8. Základné ekonomické zákony [online]. oskole.sk, [cit. 13.9.2013]. Dostupné na www: http://oskole.sk/?id_cat=1013&clanok=1239
9. Typy ekonomík [online]. oskole.sk, [cit. 13.9.2013]. Dostupné na www: http://www.oskole.sk/?id_cat=1&clanok=6853
10. Ekonomie a ekonomika [online]. oskole.sk, [cit. 13.9.2013]. Dostupné na www: http://oskole.sk/?id_cat=1013&clanok=1235

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Ľudské potreby a statky

Príloha 2 Výroba a výrobný proces

Príloha 3 Ekonómia a ekonomika

Príloha 4 Typy ekonomík

Príloha 1 Ľudské potreby a statky

PL č. 1 – Ľudské potreby a statky

Základné ekonomické pojmy
1. Ľudské potreby a statky (1) 9.ročník

Ľudskú potrebu rozumieme pocti nedostatku.
Ľudské potreby delíme na:

- Podľa VÝZNAMU, aký majú pre život človeka

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Cieľom každej ľudskej činnosti je sneha _____ nejakú _____, odstrániť _____

S vývojom spoločnosti sa vyvíjajú aj ľudské potreby a sú neochromené. Ochránené sú však možnosti uspokojovania potrieb. Ľudia nemajú dostatok prostriedkov, aby uspokojili všetky svoje potreby, preto sa musia rozhodnúť, ktorým dajú prednosť.

Ľudia nepociťujú potreby rovnako, uspokojujú ich podľa vlastného _____

Na uspokojovanie potrieb slúžia statky.

Rozdielne rôzne druhy statkov:

- Z hľadiska dostupnosti

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

- Z hľadiska formy

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Slovník (šípku zorad' slovka správne)

racionálny	prvé, prednostné miesto
hierarchia	rozumný, hospoderný, užitný
priorita	odstupňované usporiadanie, poradie

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
1. Ľudské potreby a statky (2) 9.ročník

Úlohy

 Predstavte si, že cestujete západným pobrežím a uprostred oceánu loď drobná. Potápa sa veľmi rýchlo a vy máte len pár minút na jej opustenie. Nikto z vás netuší, aký čas strávite v záchrannom čine. Nie je jasné ani to, aký čas strávite mimo civilizácie.

- Čo si so sebou vezmete do záchranného činu. Odpoveď zapíšte bez dĺžneho premýšľania.

- Porozmýšľajte, prečo ste si vybrali veci z predchádzajúcej úlohy a ako tieto predmety súvisia s uspokojovaním vašich momentálnych potrieb.
- Aké veci by ste si so sebou vzali na cestu okolo sveta, ak by ste mali na boľenie dostatok času a vybrat' by ste si mohli iba veľa teras vo svojom okolí.

- Ked' porovnáte zoznamy vecí s prvej a tretej úlohy, píš'te, či rôzne situácie pre vás znamenajú iné potreby? Ak máte viac času, venujte sa uspokojovaniu väčšieho počtu potrieb?

- Porovnajte vaše zoznamy so zoznamami spolubytovákov a uváž'ajte, aké zvyškové časti a dôvery a ľudských potrebách vyplývajú zo zoznamov vo vašej triede.

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

PL č. 2 – Prečo ľudia obchodujú

Základné ekonomické pojmy
2. Prečo ľudia obchodujú (1) 9.ročník

OBCHOD je dobrovoľná výmena tovarov a služieb. K rozhodnutiu obchodovať dochádza preto, že dve alebo viacero strán zúčastnených na takýchto výmenách očakáva určitý ZISK.

Ak sa jeden alebo obaja obchodní partneri domnievajú, že už nemôžu dosiahnuť pri obchodovaní žiadaný zisk, k ich obchodným výmenám prestane dochádzať.

Očakávaný ZISK	Očakávaná STRATA
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Prečo ľudia obchodujú?

Slovník (šípku zorad' slovka správne)

obchod	to, čoho sa mužime vzdať na získanie niečoho iného (kúpu, výmenu alebo výrobu)
motivácia	kladný výsledok obchodu
náklady	poznatky, ktoré vycitajú aktivitu
zisk	dobrovoľná výmena (kúpa, predaj) tovarov a služieb a akt tejto výmeny

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
2. Prečo ľudia obchodujú (2) 9.ročník

Úlohy

Predstavte si, že mladý vodič príde autom na čerpaciu stanicu, netankuje benzín v hodnote 50 € a zaplatí 50 € majiteľovi čerpacej stanice.

- Kto v danej situácii dosiahol a kto stratil?

Simulované obchodovanie:

- Aké predmety si mal(a) na obchodovanie na začiatku simulácie?

- Úspešnejší(a) si nejaké obchody (výmeny)? Aké?
I. kolo _____
II. kolo _____
III. kolo _____
- Ktoré predmety boli najviac a ktoré najmenej žiadané?

- Prečo ľudia pri obchodovaní zvyčajne predávajú veľký počet svojich obľúbených vecí?

- Dopadli tí, ktorí mali málo predmetov na obchodovanie, pri obchodovaní vždy zle?

- Preverilo alebo vyvrátilo tvoje obchodné správanie odpoveď na úvodnú otázku o tom, prečo ľudia obchodujú?

- Aké boli náklady a aký zisk z vášho obchodovania?

- V čom sa simulované obchodovanie podobalo obchodovaniu v „reálnom živote“?

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

PL č. 3 – Výroba a výrobný proces

Základné ekonomické pojmy
3. Výroba a výrobný proces (1) 9.ročník

Naše potreby uspokojujeme spotrebou:

Väčšina statkov nachádzajúcich sa v prírode však vo svojej prirodzenej podobe nie je vhodná na uspokojenie ľudských potrieb. Ľudia ich musia svojim potrebám prispôbovať, a to sa uskutočňuje v procese **VÝROBY**.

VÝROBA, výrobný proces je transformácia, činnosť ktorou ľudia premieňajú predmety prírody na užitočné statky, statky určené na uspokojovanie ľudských potrieb.

VSTUP → **VÝROBNÝ PROCES** ← **VÝSTUP**

PRÍSADY → TRANSFORMÁCIA VSTUPOV NA VÝSTUPY → VÝROBOK

Vstupy do výroby – výrobné činitele

PŮDA, PRÍRODNÉ ZDROJE → PRÁCA → KAPITÁL

Každé potreby ľudí treba uspokojovať nepretržite, musí byť aj výroba nepretržitým procesom. Výrobný proces, ktorý sa sústavnne opakuje je _____

Slovník (šípku zorad' slovíčka správne)

produkovat	činiteľ
efektívnosť	opakovaný proces výroby
faktor	hospodárnosť, maximálne využitie zdrojov, prínos
reprodukcia	vyrobiť materiálne statky určené na spotrebu

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
3. Výroba a výrobný proces (2) 9.ročník

Úlohy

1. Príkladom jednoduchého výrobného procesu môže byť príprava palacínok. Opíšte postup pri príprave tejto pochúťky z pohľadu výrobných faktorov a pomenujte jednotlivé fázy výrobného procesu.

2. V ktorom z uvedených príkladov ľudská činnosť predstavuje prácu ako výrobný faktor?

- Učiteľ číta odborný časopis s cieľom nájsť aktuálne informácie.
- Listovanie buľvarného časopisu počas odčudychu.
- Učiteľka v materskej škole sa hrá s deťmi.

3. Uveď aspoň tri príklady výrobných procesov a určí k nim vstupy a výstupy:

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

PL č. 4 – Alternatívne náklady

Základné ekonomické pojmy
4. Alternatívne náklady (1) 9.ročník

Výrobné zdroje každej krajiny sú značne obmedzené, spoločnosť musí zvažovať, čo bude vyrábať a musí sa rozhodovať medzi viacerými možnosťami, alternatívami, napr. ak zvýši výrobu šút, zníži výrobu potravín.

Úloha

1. Napíšte 3 produkty alebo služby, ktoré by si v tejto chvíli chcel vlastniť, mať alebo zažiť

2. Niečo z ničoho. Jožko mal v detstve obľúbenú príkrývku. Jeho deduška vyrába niečo nové z Jožkovej príkrývky, ale s každou novou vecou sa musí Jožko vzdať pôvodnej.

- Čo urobil (užil) Jožkovi jeho deduška, keď sa narodil?
- Čo sa stalo s príkrývkou?
- Čo s tým spravil deduška?
- Čo sa Jožko musel vzdať, aby dostal novú kabát?
- Aký problém mal potom Jožko s kabátom?
- Čo spravil deduška?
- Čo sa Jožko musel vzdať, aby dostal novú vestu?

Alternatívne náklady (náklady obetované príležitosti) sú niečo, čoho sa musíme vzdať, keď robíme rozhodnutie. Predstavujú hodnotu statku alebo služby, ktorého sme sa vzdali.

- _____ vystrihol kabát. Alternatívnym nákladom bol(a) _____
- _____ vystrihol vestu. Alternatívnym nákladom bol(a) _____
- _____ vystrihol kravatu. Alternatívnym nákladom bol(a) _____
- _____ vystrihol vreckovku. Alternatívnym nákladom bol(a) _____
- _____ vystrihol gombík. Alternatívnym nákladom bol(a) _____

Hranica výrobných možností – z daných výrobných zdrojov možno vyrobiť rôzne druhy výrobkov. Množstvo výrobných zdrojov – množstvo práce, pôdy a kapitálu, ktoré má krajina k dispozícii, je obmedzené, a preto je obmedzené aj množstvo výrobkov, ktoré môže krajina vyrobiť. Ich kombinácia však môže byť rôzna. Hranica produkčných možností nie je raz a navždy daná. Ak sa získajú dodatočné výrobné zdroje a začnú sa využívať modernejšie technológie, tak hranica produkčných možností sa posúva doprava a nahor. Takýto posun krivky znázorňuje ekonomický rast.

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
4. Alternatívne náklady (2) 9.ročník

Krivka produkčných možností

Je zo zobrazení, ako sa dá zobraziť voľbu vzácnosti a alternatívnych nákladov, je krivka produkčných (výrobných) možností. V nasledujúcom príklade predpokladáme, že vymylené kralupy Ekonomiá vyrába dva druhy výrobkov: vopreky a vložky (pušky, tanky, rakety ...) a potraviny. Pre jednoduchosť budeme uvádzať „pušky“ a „maslo“.

Odborníci určili, že ak by každý obyvateľ Ekonomiá vyrábala len maslo, vyrobilo by sa ho 15 000 ton. Ak by sa všetky štátne zdroje využili na výrobu pušiek, vyrobilo by sa ich 6000 ks za rok. Zaujímavé je, že ak by sme kombinovali výrobu oboch. Tieto možnosti sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Národná výroba	Maslo (v tonách)	Pušky (v ks)
1	15 000	0
2	12 000	2 000
3	10 000	3 000
4	6 000	5 000
5	3 000	5 500
6	0	6 000

Ekonomiá často označujú zakreslenú krivku ako hranicu produkčných možností, pretože vjadruje maximum toho, čo je štát schopný vyrobiť s použitím všetkých svojich výrobných zdrojov, avšak predpokladáme, že momentálne výroba v Ekonomiá je 6 000 ton masla a 3 000 pušiek (bod V). To by naznačovalo, že Ekonomiá má rezervné zdroje, ktoré sa dajú využiť na zvýšenie výroby, ak by mohli byť zapojené do práce. Na druhej strane predpokladáme, že kraj chce, aby Ekonomiá vyrobila 12 000 ton masla a 4 000 pušiek (bod Y).

Dopouča sa, že práve študujete ekonomiu a pre vás žiada o radu. Čo by ste mu poradili?

- Aké maximálne množstvo masla je možné vyrobiť v Ekonomiá za jeden rok?
- Ak sa bude v Ekonomiá vyrábať 6 000 ton masla, koľko pušiek sa bude môcť vyrobiť?
- Aké sú alternatívne náklady vjadrené v puškách za predpokladu, že Ekonomiá bude vyrábať 6 000 ton masla?
- Čo by ste ešte potrápavali vedieť pre tým (čo nie je v grafe), než sa rozhodnete, ktoré kombinácie výroby pušiek a masla je pre Ekonomiá najvýhodnejšie?

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

PL č. 5 – Ekonomía a ekonomika

Základné ekonomické pojmy
5. Ekonomía a ekonomika (1) 9.ročník

Náuka, ktorá sa zaoberá otázkami hospodárenia a hospodárskej činnosti ľudí pochádza zo starovekého Grécka

OIKONOMIA → OIKOS - dom NOMOS - zákon →

Ekonomía ako vedečná disciplína, ktorá sa zaoberá hospodárskou činnosťou ľudí, vznikla až neskôr – v 18. storočí. Cieľom hospodárskej činnosti ľudí, ktorej základom je výroba je zabezpečiť

EKONOMIA sa zaoberá:

EKONOMIKA je:

Ekonomía pomáha pri riešení základných problémov ekonomiky

Čo AKO PRE KOHO

Podľa toho na akej úrovni tieto otázky rieši, rozlišujeme:

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
5. Ekonomía a ekonomika (2) 9.ročník

VZŤAH EKONOMIE A EKONOMIKY

EKONOMIA	EKONOMIKA
----------	-----------

Slovník (šípku zorad' slovíčka správne)

vzácnosť	Zaoberá sa fungovaním ekonomiky ako celku
ekonomika	Skúma správanie jednotlivcov a výrobcov na trhu
ekonomía	Obmedzenosť zdrojov, nedostatok a ich využitie, efektívne využitie
mikroekonomía	Hospodárska činnosť ľudí
makroekonomía	Veda o ekonomike (hospodárstve)

Úlohy

1. Napíš čo najviac pojmov, ktoré ťa pri téme ekonomía napadnú.

2. Roztriedte správne riešenie rôznych ekonomických problémov:

MIKRO ekonomía	Ako riešiť nezamestnanosť v celej spoločnosti?	MAKRO ekonomía
	Ako sa rozhodujú pri kúpe tovarov?	
	Koľko výrobcov sa vyrába a predáva v celom hospodárstve?	
	Prečo podniky ponúkajú určitý druh tovarov?	
	Aké tovary vyvážame do krajín Európskej únie?	
	Ako sa určujú ceny jednotlivých tovarov?	
Prečo jednotlivci uprednostňujú niektoré tovary?	Aké výrobky dovážame?	
	Čo je príčinou zvyšovania cien?	

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

PL č. 6 – Základné ekonomické otázky

Základné ekonomické pojmy
6. Základné ekonomické otázky (1) 9.ročník

Každá ekonomika, podnikateľ, firma aj jednotlivec musia riešiť _____, _____ pomáha pri riešení týchto otázok.

Čo AKO PRE KOHO

Pri hľadaní odpovedí na tieto otázky treba zohľadňovať aj to, aby jednotlivé skupiny obyvateľstva dosiahli primeranú _____, ako aj dopad na životnú _____

Keďže výrobné zdroje spoločnosti sú _____ je ich _____ musíme sa neustále rozhodovať, ktoré potreby uspokojíme, aby úžitok bol čo najväčší. O _____ využívani hovoríme vtedy, ak sú maximálne využité všetky zdroje, neexistujú žiadne _____

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
6. Základné ekonomické otázky (2) 9.ročník

Slovník (šípku zorad' slovíčka správne)

životná úroveň	Konzument, ten kto kupuje, spotrebuje tovar, odberateľ
efektívnosť	Úroveň výšiv, tvárnosti, odvenia, včasnosti doručenia, úrovne zdravotníka, školní a pod.
spotrebiteľ	Maximálne využitie, bez zbytku

Úlohy

1. Ján Botaska je súkromný podnikateľ. Jeho firma vyrába obuv. Ktorými základnými problémami sa musí zaoberať? Pomôž páňovi Botaskovi s riešením základných ekonomických otázok. Pracuj s obrázkami.

Čo vyrábať?	
Ako vyrábať?	
Pre koho vyrábať?	

Čo vyrábať?

Ako vyrábať?

Pre koho vyrábať?

2. Ako vyriešiš tri ekonomické otázky ČO? AKO? PRE KOHO? pri obstarávaní darčiekov na Vianoce pre súrodencov, mamu, otca, keď máš k dispozícii 10 €:

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Príloha 4 Typy ekonomík

PL č. 7 – Typy ekonomík

Základné ekonomické pojmy
7. Typy ekonomík (1) 9. ročník

Každé hospodárstvo musí pri produkcii statkov, ktoré uspokojujú ľudské potreby vyriešiť 3 základné otázky: _____ . Riešenie týchto otázok je v rozličných krajinách rôzne. Niekde prevláda _____, inde sa uprednostňuje _____ a v niektorých krajinách sa tieto otázky riešia predovšetkým prostredníctvom motivácie a slobodného rozhodovania jednotlivcov, t.j. prostredníctvom _____.

VZNIK

ZNARY

KTO RIEŠI ekonomické otázky

VZNIK

ZNARY

KTO RIEŠI ekonomické otázky

VZNIK

ZNARY

KTO RIEŠI ekonomické otázky

Vlastníctvo znamená _____

Slovník (šípku zorad' slovíčka správne)

pátročnica	Prudké koľanie, najmä zvyšovanie cien
životné minimum	Min. výroby celého hospodárstva na päť rokov
nestabilita cien	Zákonom stanovená minimálna hranica príjmov občana na zabezpečenie výživy, osobných potrieb a nevyhnutných nákladov na domácnosť

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
7. Typy ekonomík (2) 9. ročník

Úlohy

- Porovnejte jednotlivé typy ekonomík z hľadiska pozitív a negatív. Pomôžte si učebným textom:

	POZITIVA	NEGATIVA (nedostatky)
Príkazová ekonomika		
Trhová ekonomika		
Zmiešaná ekonomika		

- Vyhľadaj na mape Európy krajiny, v ktorých po 2. svetovej vojne existovala príkazová ekonomika a vyznač ich farebne. V ktorých krajinách majú príkazové ekonomiky dodnes?

- Poradne si pozri fotografie. Urč, do akej formy vlastníctva patria zobrazené objekty či lokality a zapíš, či sú súkromné, štátne, družstevné alebo obecné(mestské):

zemské hospodárstvo

Lepenské More

trhový predobovznávanie družstvo

okrajová priemyselná zóna

Vladykovo

okrajová loď

okrajová park

okrajová škola

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

PL č. 8 – Trhový mechanizmus

Základné ekonomické pojmy
8. Trhový mechanizmus (1) 9. ročník

FUNGOVANIE TRHOVÉHO HOSPODÁRSTVA
Čo je to trhový mechanizmus?

Súhrn ekonomických vzťahov a mechanizmov, ktoré sú spojené s realizáciou tovarov a služieb.
Forma organizácie národného hospodárstva, v ktorej sa základné ekonomické problémy riešia prostredníctvom trhového mechanizmu.
Spôsob tvorby cien prostredníctvom trhu.

JE ZÁVISLÝ OD:

JE ZÁVISLÝ OD:

ZÁKLADNÝM PREDPOKLADOM VOJNEJ TVORBY CENY JE DOKONALÁ KONKURENCIA NA TRHU!

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

Základné ekonomické pojmy
8. Trhový mechanizmus (2) 9. ročník

Fungovanie trhového hospodárstva

Trhový (cenový) systém odpovedá na základné otázky _____ . Rozhodnutia spotrebiteľov o _____ množstve a rozhodnutia výrobcov o _____ množstve sa vzájomne ovplyvňujú a stanovujú cenu a množstvo, ktoré si nakoniec predávajúci na trhu vymenia.

Analýza dopytu a ponuky vysvetľuje, ako cenový systém vedie rozhodnutia výrobcov a kupujúcich.

Trhové ceny a predané množstvo sú podmienené silami _____ a _____

DOPYT (požadované množstvo)

PONUKA (ponúkané množstvo)

Ak je pri určitej cene ponúkané množstvo **VYŠŠIE** ako požadované množstvo, vzniká **PREBYTOK**.

Ak je pri určitej cene ponúkané množstvo **NÍŽŠIE** ako požadované množstvo, vzniká **NEDOSTATOK**.

Slovník (šípku zorad' slovíčka správne)

KONKURENCIA	Hodnota tovaru vyjadrená v peniazoch
DOPYT	Hospodárske súperenie medzi podnikmi
PONUKA	Požadované množstvo
CENA	Ponúkané množstvo

ZŠ Postupimská 37, Košice © Mgr. Anna Siváková

PL č. 9 – Fungovanie trhu

Najdôležitejšou ekonomickou inštitúciou v trhovej ekonomike je
Trh prideluje obmedzené zdroje tým používateľom (.....), pre ktorých má daný produkt najvyššiu hodnotu – z hľadiska toho, koľko sú ochotní a schopní za výrobok alebo službu. Trh stanovuje

Úloha - Trh jablk

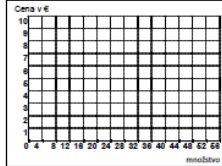
- Po každom svojom obchode na trhu jablák zaznamenaj rozdiel medzi maximálnou cenou na kartičke a transakčnou (obchodnou) cenou. Vypočítaj svoju stratu alebo zisk z transakcie (obchodu).

Záznam po 1. kole

P.č.	Max. cena	Transakčná cena	Strata	Zisk

- Spracuj záznam z celkového predaja po 1. kole do tabuľky a zostroj graf ponuky a dopytu z údajov zo situácie.

Kupujúci		CENA	Predávajúci	
Prost. kartička	Kumulovaný počet		Kumulovaný počet	Prost. kartička
0		10,-€		0
0		9,-€		0
0		8,-€		0
0		7,-€		0
0		6,-€		0
0		5,-€		0
0		4,-€		0
0		3,-€		0
0		2,-€		0

- Po každom svojom obchode na trhu jablák zaznamenaj rozdiel medzi maximálnou cenou na kartičke a transakčnou (obchodnou) cenou. Vypočítaj svoju stratu alebo zisk z transakcie (obchodu).

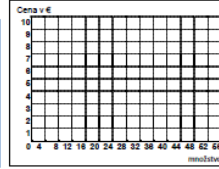
Záznam po 2. kole

P.č.	Max. cena	Transakčná cena	Strata	Zisk

- Spracuj záznam z celkového predaja po 2. kole do tabuľky a zostroj graf ponuky a dopytu z údajov zo situácie.

Záznam po 2. kole

Kupujúci		CENA	Predávajúci	
Prost. kartička	Kumulovaný počet		Kumulovaný počet	Prost. kartička
0		10,-€		0
0		9,-€		0
0		8,-€		0
0		7,-€		0
0		6,-€		0
0		5,-€		0
0		4,-€		0
0		3,-€		0
0		2,-€		0

- Kto na simulovanom trhu jablák stanovoval cenu ?